

רבי שמואל רוזובסקי

ראש ישיבת פוניבז'

בדין ברכת אירוסין אי הוי ברכת המצוות או ברכת השבח

[דף ז.]

כמו ברכת נישואין, דרב אחאי גאון בשאלתות פ' חיי שרה כתב דברכת אירוסין צריכה עשרה וכמו ברכת נישואין, ונחלק עליו רבי שמואל הנגיד וכתב שאין צריך עשרה אלא לברכת חתנים שלא הוזכרו י' אלא בברכת חתנים, ועוד הרי קידושין בפני ב' ואתה מצריך עשרה, והרא"ש כתב דנ"ל כדברי רב אחאי, דלמאי דילפינן מבועז הרי בועז עשה גם ברכת אירוסין בעשרה, ולמאי דילפינן ממקהלות גם ברכת אירוסין על עסקי מקור בא דאי אפשר לישא בלא ברכת אירוסין, ודי בשנים לקידושין ובברכה צריך עשרה.

ונראה דכל מחלוקתם לא שייך אלא אם ברכת אירוסין היא ברכת השבח וכשיטת הרא"ש אבל לדעת הר"ם דהוי ברכת המצוות לא שייך כלל לומר דצריכה עשרה, דדין עשרה לא שייך אלא בברכת השבח דנישואין דאין נאמרת ומתקיימת ברכת השבח זו אלא בעשרה, אבל אם זו ברכת המצוות פשיטא דלא שייך בה כלל דין עשרה באמירתה וקיומה.

והנה יש לחקור בהא דצריך עשרה, אם הוא משום דכל חיוב הברכה חל על ידי עשרה, והוא חיוב על הציבור הנמצא שם, או דהוא רק דין בקיום אמירת הברכה דאינה נאמרת אלא בעשרה (א"ה, יעוי' בספר יד המלך פ"י מה' אישות ה"ה בסוף דבריו). ונראה דאם הוא חיוב שחל דוקא ע"י עשרה, פשיטא דאם ברכת אירוסין ברכת המצוות לא שייך בה דין עשרה, ואפי' נימא דהוא דין בקיום ואמירת הברכה, מ"מ אין זה שייך אלא אם זו ברכת השבח, אבל לא בברכת המצוות וכש"כ לעיל. אם לא דנימא דאף דהוי ברכת המצוות מ"מ נכללת בה גם ברכת השבח. (א"ה, יעוי' להלן בדברי רבינו שכתב לפרש כן בדעת המחבר אהע"ז ל"ד ס"ד דברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה, ע"ש באורך), אבל לפי"ז באם אין עשרה פשיטא דיהא חייב לברך ברכת אירוסין גם בלי עשרה. ולפי"ז נצטרך לומר דמש"כ רב אחאי דצריך עשרה היינו לכתחילה כדי לקיים גם ברכת השבח הנכללים בה, משא"כ בברכת נישואין אם אין לו עשרה א"י לברך.

ג. עוד כתב הרא"ש שם: ויש שכתבו שצריך לברך ברכת אירוסין קדם קידושין כדאמר כל הברכות כולן מברכין עובר לעשייתן, ויש שכתבו שצריך לעשות אחר האירוסין דילמא הדרא בה האשה והויא לה ברכה לבטלה, ועוד שבכל המצוות לפי שמזכירין עשיית המצוה מברכין עליהם

א. רמב"ם ה' אישות פ"ג הכ"ז: כל המקדש אשה בין ע"י עצמו בין ע"י שליח צריך לברך קודם הקידושין הוא או שלוחו ואחר כך מקדש בדרך שמברכין קודם כל המצוות, ואם קידש ולא בירך לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה שנעשה כבר נעשה. ובהשגות הראב"ד: אין אנו נוהגין כן אלא מקדש ואח"כ מברך והטעם מפני שהדבר תלוי בדעת אחרים שאם תמאן האשה ולא תרצה הרי הברכה לבטלה, וזה הטעם לברכת האב שמברך להכניסו בביתו של אברהם אבינו ע"כ.

ומבואר מדברי הר"ם והראב"ד, דברכת אירוסין הוי ברכת המצוות ועל כן כתב הר"ם דצריך לברך עובר לעשייתן כמו בכל המצוות, ובברכת השבח הא אין כלל הדין דעובר לעשייתן ואפי' אם השבח הוא על ענין של מצוות, [וכש"כ הר"ן בפסחים [ז,ב], וכן הוא בשטמ"ק כתובות [ז,ב] בשם הראשונים, עיי"ש], וגם הראב"ד דפליג על הר"ם הוא רק מטעם דילמא תמאן האשה והוי ברכה לבטלה, הא לאו הכי גם הראב"ד ה' מודה דצריך עובר לעשייתן, ומוכח מזה דגם הראב"ד ס"ל דברכת אירוסין הוי ברכת המצוות.

ב. אולם ברא"ש כתובות ז,ב (ס' יב) כתב להדיא דברכת אירוסין לא הוי ברכת המצוות כלל ועל כן אין מברכין אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקדש את האשה, ומשום דקידושין אינו קיום המצוה כי פרו"ר הוא קיום המצוה ואם לקח פילגש וקיים פרי' ורבי' אינו מחוייב לקדש אשה, ועיי"ש שכתב עוד דלא דמי לשחיטה שאינו מחוייב לשחוט ולאכול ואפילו הכי כשהוא שוחט לאכול מברך, דהתם אי אפשר לו לאכול בלא שחיטה אבל הכא אפשר לקיים פרי' ורבי' בלי קידושין. וגם התם אפקי' קרא בלשון צווי וזבחת ואכלת אבל הכא כתיב כי יקח איש, ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה. ועל כן ס"ל להרא"ש דברכת אירוסין אינה אלא ברכת השבח שנתקנה לתת שבח להקב"ה אשר קדשנו במצוותיו והבדילנו מן העמים וצונו לקדש אשה המותרת לנו ולא אחת מן העריות וע"ש.

והנה בכתובות שם איתא, והובא ברא"ש שם לעיל מיני', אמר רב נחמן אמר לי הונא מנין לברכת חתנים שיהא בעשרה שנאמר ויקח בועז עשרה אנשים מזקני העיר וגו', ור' אבהו אמר מהכא במקהלות ברכו ה' א' ממקור ישראל, וברא"ש הביא פלוגתא אם ברכת אירוסין בעשרה

דכנראה מפרש דרך לכתחילה חושש לדעת הרי"ף, ובדיעבד סמך דזה ברכת השבת].

אלא דיש לשדות בזה נרגא, דמה שכתבנו דמהר"ן מוכח דבברכת השבת דאירוסין כלולה גם ברכת המצות, הניחא בדעת הר"ן שכתב דהיינו טעמא דלא הוי ברכת המצות ממש משום דהקידושין לא הוו גמר המצוה ובשעת חופה כבר עבר זמן מרובה מהקידושין, ונמצא דבאמת ה' צריך כאן לתקן ברכת המצות אלא משום דלא אפשר, וע"כ י"ל כנ"ל, אבל לשיטת הרא"ש, דכ' דקידושין וגם חופה לא הוי מצוה כלל, ומשום דהמצוה היא פרי' ורבי' שאפשר להתקיים גם בלי קידושין, וא"כ לא צריך בקידושין ברכת המצות כלל, ומה"ט נימא דבברכת השבת דאירוסין כלול גם ברכת המצות, וצ"ע. [ועי' שטמ"ק כתובות ז, ב, בלשון הריטב"א שכתב דברכת אירוסין אינה ברכת המצות ועפ"י ביאר מה שברוב המקומות נהגו לומר ברכה זו אחר הקידושין באורך, ובסוף דבריו סתם וז"ל אלא שבקצת מקומות נהגו לברך אותה קודם הקידושין, ויש לתת טעם לדבריהם כי אע"פ שאינה ברכת המצות כיון שעומדת במקום המצוה מקדימין אותה להקדים ברכה למעשה ואין מבטלין מנהג בדבר זה, עכ"ל].

ד. ברא"ש פ"ק דכתובות סי' י"ב, מאי מברכין אקבמו"צ על העריות ואסור לנו את הארוסות והתיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין וכו', יש מקשים על נוסח ברכה זו למה אין מברכין אקבמו"צ לקדש את האשה, ועוד היכן מצינו ברכה כזאת שמברכין על מה שאסור וכו' ועוד מה ענין להזכיר עריות בכאן, ועוד מה לנו להזכיר חופה וכו', ונ"ל כי ברכה זו אינה ברכה לעשיית המצוה, כי פרי' ורבי' היינו קיום המצוה ואם לקח פלגש וקיים פרו"ר אינו מחוייב לקדש אשה ע"כ. ובבית שמואל סי' כ"ו סק"ב בתו"ד כתב דיש ראי' מדברי הרא"ש כתובות דליכא איסור בפלגש בלי קדושין שהרי כתב שם דיכול לקיים פרו"ר בפלגש. ובקרבן נתנאל על הרא"ש הביא דברי הב"ש וכתב לדחות את ראיתו, ד"ל דכוונת הרא"ש היא דאם עבר איסורא ולקח פלגש מ"מ קיים מצות פרו"ר ונמצא דאין קידושין מצוה.

אולם נראה דממה שכתב הרא"ש אח"כ בהמשך דבריו לחלק בין שחיטה לקידושין, וכתב דהתם א"א לאכול הבשר בלי שחיטה משא"כ פרי' ורבי' אפשר לקיים בלי קידושין, ע"ש, משמע להדיא כדעת הבית שמואל בדעת הרא"ש.

ובדעת הראשונים הסוברים דברכת אירוסין הוי ברכת המצות (כמו שהבאנו לעיל), י"ל או דס"ל כש"כ הרמב"ם פ"א מה' אישות ה"ב, וליקוחין אלו מצות עשה של תורה הם. והרי דס"ל דעצם הקידושין הוו מצו"ע, והיינו דאם רוצה לשאת אשה מצוה שינהג כש"כ תורה לעשות קידושי תורה. וע"כ שפיר שייך בזה דין ברכת המצות. וי"ל עוד דאפי' נימא דאין זה בכלל מצוה מ"מ

עובר לעשייתו, אבל כאן אין מברכין אשר קידשנו במצותו לקדש האשה וכיון שאין מזכירין עשיית המצוה אין צריך לברך עובר לעשייתו, ועי' בקרבן נתנאל שכתב דלכאורה מדהביא דעת הסוברים שמברכין אחר הקידושין באחרונה נראה שהסכים עמם, ואילו בתשובותיו כלל כ"ו סי' א' הביא הרא"ש דעת הרי"ף בתשו' שצריך לברך קודם הקידושין, וכתב דהמברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו. וכתב הקרבן נתנאל, דע"כ צ"ל דמה דהסכים הרי"ף בתשו' הוא רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם לא בירך קודם קידושין מברך אחר הקידושין.

והנה לפי"מ שכ' נראה, דזה מוכרח בדעת הרא"ש ובדיעבד מברך אחר הקידושין, דלפי מה שהסיק וביאר לקמן בארוכה דברכת אירוסין לא הוי ברכת המצות כי אם ברכת השבת, ממילא ליה בה כלל הדין דעובר לעשייתו, וכש"כ לעיל, ועל כן בהכרח דמה שהסכים עם הרי"ף בתשובותיו הוא רק לכתחילה. האמנם דגם לפי"ז עדיין צריך ביאור, דלמה באמת לכתחילה צריך לברך קודם הקידושין, כיון דלא הוי ברכת המצות כלל, ומה זה שכתב דהמברך אחר הקידושין טועה הוא ומחזירין אותו.

ונראה עפ"י מש"כ הר"ן על הרי"ף בכתובות [ז, ב] (ב' ע"ב בדפי הרי"ף) וז"ל וז"ל וז"ל היכן מצינו ברכה כגון זו שמברכין על האיסור וכו', י"ל דודאי אין ברכה זו ברכת המצות ממש לברך כפי מה שראוי בברכת המצות שאין לברך בשעת קידושין אשר קדשנו וציונו על הקידושין משום דאין מברכין על המצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה כי הא דאכתי מיחסרא מסירה לחופה ובשעת כניסה לחופה נמי א"א לו לברך על הקידושין וחופה כיון שכבר קידש מזמן מרובה וכו' וכיון דברכת מצוה ממש לא הוי אעפ"כ לא רצו להוציא מצוה זו בלא ברכה כלל ותקנו בה על הקידושין של ישראל, וכו'. ונראה דמלשון הר"ן מתבאר, דאף דגוף הברכה הוי ברכת השבת על קדושתן של ישראל, מ"מ נכלל בזה גם ברכת המצות וע"י ברכת השבת מתקיים בה גם ברכת המצות. (הערת רבינו: עי' ר"ן פסחים [ז, ב] - ד, א בדפי הרי"ף), דמשמע דס"ל, דברכת אירוסין היא ברכת המצות ומברכין אותה עובר לעשייתו וכשיטת הרי"ף, ומחלק בין ברכת אירוסין לנישואין דהוי ברכת השבת, ועל הא מברכין אח"כ, אם לא מטעם חופה הראויה לביאה, ע"ש, ע"כ הערת רבינו).

ולפי"ז מבוארת היטב שי' הרא"ש שלא תהיה סתירה מזה שכתב בפסקיו להא דכתב בתשובה כדעת הרי"ף. והיינו דכיון דנכלל בברכת השבת דאירוסין גם ברכת המצות ממילא דצריך לברך לכתחילה קודם הנישואין, כי היכי דתתקיים ברכת המצות הכלולה בה, ומ"מ ודאי דאם לא בירך קודם אירוסין מברך אחר אירוסין, דכיון דהויא ברכת השבת ובברכת השבת לית בה הדין דעובר לעשייתו על כן מברך אחר אירוסין. וא"ש כש"כ הקרבן נתנאל בדעת הרא"ש, דרך לכתחילה צריך לברך קודם קידושין אבל בדיעבד מברך אחר קידושין. [אבל לא מטעמי,

בלשון אחד, דמברכין משום דא"א לאכול בלי שחיטה. ועוד דכאן עדיף, דבשחיטה ליכא מצוה לאכול, משא"כ הכא דהרי א"א לו לקיים מצות פרו"ר בלי קידושין.

כיון דאסור בלי קידושין, ויסברו כשיטת הר"ם דפלגש בלי קידושין אסורה, (א"ה עי' שו"ע סי' כ"ו ס"א וברמ"א ובנו"כ שם), וממילא א"א לו לבעול בלי קידושין, ותו איכא בזה ברכת המצוות וכמו בשחיטה שכתב הרא"ש הנ"ל

בחרש שמקדש חרשת אי מברכין ברכת אירוסין

[דף ז.]

א. עי' בנודע ביהודה מהדורא תנינא ח' אהע"ז סי' א', שכתב בחרש שנשא, דלא יברכו ברכת אירוסין, דהא כתב הר"ם דהחתן יברך ברכת אירוסין, ובתשו' כתב הר"ם דאם בריך אחר הוי ברכה לבטלה, ואף לפי מה שאנו נוהגים שאחר מברך היינו שלא לבייש מי שאינו יודע, אבל מ"מ הוא משום כדי להוציא החתן, ובחרש שאינו שומע הרי אינו יוצא בברכת אחרים והוי ברכה לבטלה, ועיי"ש שנסתפק דאולי גם הכלה שייכא בברכת אירוסין, אבל בחרש וחרשת ודאי שלא יברכו, עיי"ש והובא בפתחי תשובה אהע"ז סי' ל"ד סק"א. [וכן הביאו גם בהג' הגרע"א על שו"ע שם סק"ב].

ולכבי לא כן ידמה, שהרי כתב החלקת מחוקק שם סק"ג והבית שמואל סק"ד דאנן קיי"ל דלכתחילה מברך לפני הקידושין אולם בדיעבד שלא ברך קודם מברך אחר הקידושין, והרי בדיעבד סמכין אשיטת הרא"ש והר"ן דהוי ברכת השבח, וכן לפימש"כ היא גם שיטת רב אחאי גאון שכתב שצריך עשרה. (א"ה, יעו"י בשאלתות סי' ט"ז שמבואר בלשונו דמברכין ברכת אירוסין אחר הקידושין, וזה מתאים למש"כ רבינו בדעתו, ועי' עוד בהעמק שאלה להנצי"ב שם שהאריך).

לפי"מ שכתבו הח"מ והב"ש דביעבד מברכין ברכת אירוסין אחר קידושין, מ"מ אין מוכח מזה דלענין דיעבד סמכין אשיטת הרא"ש בפסקיו דהוי ברכת השבח, אלא באמת גם בדיעבד נקטינן דהוי ברכת המצוות, והא דביעבד אם לא ברכו קודם קידושין מברכין אחר הקידושין, הוא משום דסומכים אסברת הראב"ד דמשום דחיישין שמא תחזור בה האשה ולא תרצה לקבל הקידושין על כן לא נתקן כאן כלל דין עובר לעשייתו אף דהוי ברכת המצוות, וכמו שפירשנו דבריו לעיל, ורק דלכתחילה אנו מברכין קודם משום דמחמירים כשיטת הר"ם, ולפי"ז יתכן ליישב פסקו של הנו"ב דבחרש וחרשת לא יברכו, ומשום דברכת אירוסין הוי ברכת המצוות להלכה, ואין שייך זאת רק להחתן שעושה הקידושין או גם להכלה דגם היא שייכא בזה, ולא לכל הציבור. אבל לכאורה היה נראה דסמכין בדיעבד אמה שכתב הרא"ש בפסקיו דהוי ברכת השבח, וממילא דלפי"ז שפיר יש לברך גם כשהחתן חרש והכלה חרשת, וכמ"ש דלא כדעת הנו"ב. אולם יעו"י בב"ש שם סק"ד הנ"ל בדבריו משמע קצת כמ"ש לעיל ליישב דעת הנו"ב עיי"ש. ע"כ הוספת רבינו).

וז"ל הב"ש שם סק"ד על מש"כ בשו"ע ס"א, ואחר שיגמור הברכה יקדש. וכתב הב"ש לדעת כמה פוסקים מקדש קודם הברכה, כי שמא תחזור ולא תרצה לקבל הקידושין, ואנן קיי"ל דלכתחילה יברך קודם הקידושין כדי שיהי' עובר לעשייה אבל בדיעבד יכול לברך אחר הקידושין. עכ"ל הב"ש.

והנה יש מקום לומר דאפילו אם ברכת האירוסין אינה ברכת השבח, מ"מ חיוב ברכת השבח זו הוא על החתן שעושה הקידושין, ורק ברכת הנישואין הוא חיוב על כל הנמצאים שם, ולפי"ז נמצא דגם לדעת הרא"ש אין מברכין ברכת אירוסין בחרש וחרשת וכפסק הנו"ב. (הוספה: ואם הוי חיוב רק על החתן, יש לחקור אם שייך בזה דין עשרה, ודו"ק היטב בזה, ועי' מש"כ לעיל, ע"כ ההוספה). אבל הנודע ביהודה הכריח זה מהר"ם, ומהר"ם אין ראיה להלכה לפי"מ דקיי"ל לגבי עובר לעשייתו שלא כדעת הר"ם, ועי' בלשון הריטב"א שהובא בשטמ"ק כתובות [ז,ב] וז"ל: ועוד אם ברכת המצוות היא איך אין ארוס מברך אותה לא מצינו בשום מקום שזה עושה מצוה וזה מברך בשבילו. עכ"ל. והרי דס"ל להריטב"א, דאינה כלל חיוב על החתן, וכמו ברכת הנישואין דהוי חיוב על כל המתאספים שם. ולפי"ז גם בחרש וחרשת צריך לברך

ולכבי לא כן ידמה, שהרי כתב החלקת מחוקק שם סק"ג והבית שמואל סק"ד דאנן קיי"ל דלכתחילה מברך לפני הקידושין אולם בדיעבד שלא ברך קודם מברך אחר הקידושין, והרי בדיעבד סמכין אשיטת הרא"ש והר"ן דהוי ברכת השבח, וכן לפימש"כ היא גם שיטת רב אחאי גאון שכתב שצריך עשרה. (א"ה, יעו"י בשאלתות סי' ט"ז שמבואר בלשונו דמברכין ברכת אירוסין אחר הקידושין, וזה מתאים למש"כ רבינו בדעתו, ועי' עוד בהעמק שאלה להנצי"ב שם שהאריך).

ולפי"ז גם בחרש יכול אחר לברך כיון דהוי ברכת השבח והוי חיוב ברכת השבח זו על כל הנמצאים שם בשעת האירוסין וכמו ברכת נישואין דלכו"ע הוי ברכת השבח ועל כן אינה חיוב רק על החתן אלא על כל הנאספים שם בשעת הנישואין, ורק ברכת האירוסין כתב הר"ם שהחתן או השליח מברך, משום דס"ל דהוי ברכת המצוות ומשוי"כ שצריך לברך אותה עובר לעשייתו, אבל ברכת נישואין אפי' אחר נישואין, ומה שהצריך לכתחילה שיברכו לפני היחוד, היינו כי היכי דתהוי חופה הראוי' לביאה וכש"כ הר"ן בפסחים ד"ז ע"ב (וז"ל הרמב"ם פ"י מה' אישות ה"ג, וצריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין וכו', ובה"ז שם כתב, אירס וכןס לחופה ולא ברך ברכת חתנים הרי זו נשואה גמורה ותזור ומברך אפילו אחר כמה ימים וכו'). ולפי"ז לפי"מ דקיי"ל דביעבד מברך ברכת אירוסין גם אחר הקידושין ודלא כשיטת הר"ם, הוי ברכת אירוסין כמו ברכת נישואין ואינה חיוב על החתן לבד כי אם על כולם, ולפי"ז גם חרש וחרשת צריך לברך ברכת אירוסין.

(הוספת רבינו: והנה ה"י אפשר ליישב דעת הנו"ב דבחרש וחרשת לא יברכו ברכת אירוסין. די"ל דאף

השבת על ענין המצוות שבאירוסין ושייך גם באלמון שנשא אלמנה.

אבל בעיקר קושינו י"ל בפשיטות, דבאמת א"א למילף ברכת נישואין מאירוסין ומה שהרא"ש למד דברכת אירוסין בעשרה, הוא רק משום דבעו הא עשה גם ברכת אירוסין, וא"כ העשרה היה גם משום ברכת האירוסין דהי מנייהו מפקת. ופשוט. (א"ה, יעו"י בדברי הרא"ש שם שכ' בזה"ל, ול"נ דברי רב אחאי דלמאי דילפינן מבועז הרי בועז עשה גם ברכת אירוסין בעשרה וכו' ע"כ. ומבואר כמ"ש רבינו).

עוד בדברי הנוב"י גבי חרש וחרשת

ד. במה שכתב הנודע ביהודה מהדו"ת חאהע"ז סי' א' דבחרש וחרשת אין לברך ברכת אירוסין, ומשום דעיקר הברכה כדי להוציא החתן, ובחרש הא אינו שומע, ע"ש. גם בלאו הכי י"ל דכיון דהוא חרש הא אינו חייב ברכה, ואי עיקר הברכה כדי להוציא אם הוא אינו חייב לא שייך להוציא. (ולא מצינו שיהא דומה לאשה וגם שם יש שסוברים שאנשים לא יברכו בשבילים). ונפק"מ בקטן וקטנה שכ' בכנה"ג להסתפק אם מברכין. (א"ה, ע"י באר היטב אהע"ז סי' ל"ד סק"ט בשם מהרמ"ט שכתב לענין קידושי קטן, אמנם לבי מגמגם אפילו למאן דס"ל מצוה איכא כיון דבאותה שעה פטור מן המצוה ועדיין לא בא לידי חיוב מצוה שמא אין לברך).

וכתב כנה"ג עליו, הא דמספקא לי' דוקא בקטן שקידש הקטנה דשניהם לאו בר מצוה ניהו אבל בקטן שקדש את הגדולה שפיר דמי לברך משום חיוב דידה, וה"ה אם הוא גדול והיא קטנה. עכ"ד הבאה"ט שם. (ועי' בדברי רבינו להלן). ומה שחקר הנודע ביהודה דאולי גם הכלה שייכת בברכה, לא משמע כן, ואף דגם אסורה בלי קידושין להבעל, מ"מ כיון דרק החתן עושה מעשה הקידושין הברכה עליו ולא עליה.

ומה שכתב בכנה"ג (א"ה, העתקנו דבריו לעיל) דקטן וקטנה אין מברכין להם, וקטן שנשא גדולה יברכו משום דידה דחייבת במצוה, היינו דבאמת ס"ל דהוי ברכת השבת וכיון דהיא חייבת במצוה היינו דאסור לה בלי קידושין, שייכת כאן ברכת השבת, אבל מאן דס"ל דהוא להוציא החתן, הוא דווקא בחתן ולא בכלה, ונפק"מ אם צריך להתכוין להוציא לכתחילה גם הכלה. וראיתי להגאב"ד דבריסק שליט"א [זצ"ל] מרן הגרי"ז, שאמר לרב מסדר הקידושין בחתונת בנו שיחי', שיכוין להוציא הכלה בברכה אחת והחתן בשתי ברכות, היינו ברכת הגפן וברכת אירוסין. וכבר כ' לעיל דכונת הנו"ב דגם הכלה שייכת בברכה זו היינו דברכתה בזה ברכה, אבל אין חיוב עליה. ומ"מ שייך שאחר יברך כדי להוציא דוד"ק. ואכמ"ל.

ברכת אירוסין ודלא כמ"ש הנו"ב. ושוב ראיתי בחידושי רע"א יו"ד סי' א' על הט"ז שם סק"ז, שכתב להדיא דברכת אירוסין הרב מברך אפילו כשהחתן אינו שומע. [הוספה: עי' בבאר היטב על השו"ע אהע"ז סי' ל"ד סק"ט שהביא בשם כנה"ג, בקטן שנשא קטנה אפי' אם מותר להשיא מ"מ אולי אין מברכין משום דשניהם לאו בר מצוה ניהו. ונראה דאפילו אם הוי ברכת השבת י"ל דהוא רק היכא דמתקיים כאן מצות אירוסין, ומשא"כ בקטן וקטנה. וא"כ ה"נ בחרש וחרשת, אין ברכת אירוסין וכטעם כנה"ג. ועיי"ש מש"כ בקטן שנשא גדולה. ע"כ ההוספה].

ב. והנה לכתחילה כיון דקיי"ל דמברך לכתחילה לפני הקידושין, ומשום דמהדרין כדעת הרמב"ם דהוי ברכת המצוות, או לפי"מ שכ' לעיל, דבברכת שבת זו נכללת גם ענין ברכת המצוות וכש"כ לעיל עפ"י באור הר"ן, נראה דלכתחילה צריך לכוין להוציא החתן ידי חובתו והחתן צריך לשמוע ולהתכוין לצאת ידי חובתו, מיהו בדיעבד גם אם לא שמע מהני. (עפ"י הסבר הר"ן כש"כ לעיל, ה' מקום לומר כדעת הנו"ב דבחרש וחרשת אין מברכין ברכת אירוסין, די"ל דמשום ברכת המצוות הנכללת בה, ה' מעיקרא תיקון הברכה לחוד על החתן, ודו"ק).

ג. והנה בגמ' כתובות [זב] מוכיח מהא דאר"נ אר"ה מנין לברכת חתנים בעשרה שנאמר ויקח בועז וכו' דבאלמון שנשא אלמנה ג"כ מברכים ברכת חתנים, שהרי בועז אלמון שנשא אלמנה הוי. ובספר בית יעקב הקשה מכאן לשיטת הרא"ש שפסק דגם ברכת אירוסין בעי עשרה, דא"כ איך מוכח מבועז שאלמון שנשא אלמנה בעי ברכת חתנים, הא י"ל דבעז ברכת אירוסין לבד בירך, ולא ברכת נישואין, והא ודאי דלענין ברכת אירוסין שהיא ברכת המצוות אין חילוק בין בתולה לאלמנה, ואף דהונא בר נתן יליף מהתם לברכת נישואין דבעי עשרה, י"ל דיליף ברכת נישואין מברכת אירוסין וכמו דחזינן שהרא"ש לומד ברכת אירוסין מברכת נישואין, ועיי"ש שהסיק בצע"ג.

והנה לפימ"ש"כ לעיל, דאי בעי עשרה בברכת אירוסין, בודאי דלא הוי ברכת המצוות, א"כ אינו מדוקדק מש"כ הבית יעקב דהוי ברכת המצוות. אלא דעכ"ז יש להקשות קושיתו, אפי' אי הוי ברכת אירוסין ברכת השבת, דמ"מ ודאי דגם אלמון שנשא אלמנה אפי' אי לא בעי ברכת נישואין, היינו דוקא ברכת נישואין שהיא ברכת על ענין הזיווג ומש"ה ס"ד דבאלמון ואלמנה אין ברכת נישואין, אבל ברכת אירוסין דהיא ברכה על קדושת ישראל ושהבדילנו מן העריות, בזה מסתבר, דאפי' באלמון ואלמנה ודאי דבעי ברכה. ואולי גם כונת הבית יעקב מש"כ דברכת אירוסין הוי ברכת המצוות, היינו דהוי ברכת

ברין ברכת חתנים בעשרה

[דף ז.]

א. בשו"ע אהע"ז סי' ל"ד ס"ד: ברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה. ומשמע להדיא דבדיעבד אם אין עשרה יכול לברך בלי עשרה, ולא דבדיעבד יעשה אירוסין בלי ברכה, דאם כונתו דבדיעבד יכול לעשות אירוסין בלי ברכה, ה"י צריך לומר דאירוסין בעי עשרה לכתחילה כדי לעשות הברכה, ולא דברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה, אלא ודאי כונתו דבדיעבד כשאין לו עשרה יכול לברך גם בלי עשרה.

ולכאורה קשה, הא בבית יוסף הביא שנחלקו בזה רב אחאי גאון ור"ש הנגיד והרא"ש הכריע דצריך עשרה כמו בברכת נישואין, ובטור שם ג"כ הביא בשם רב האי גאון ובשם אביו הרא"ש, ומה"ת לפסוק דבדיעבד אפשר לעשות הברכה בלי עשרה. ועוד דהא ה"י ספק ברכה לבטלה, דנראה דלמ"ד דבעי עשרה בלי עשרה לא ה"י אלא ברכה לבטלה. ואף דהנו"ב קמא אהע"ז סי' נ"ו כתב דבדיעבד ברכת נישואין בעי עשרה ה"י ברכה עיי"ש, כבר השיג עליו נכדו בספר יד המלך פ"י מה' אישות ה"ה וכתב דגם בדיעבד לא ה"י ברכה. וא"כ מה"ת לסמוך על דעת ר"ש הנגיד לבד, ולעשות ברכה בדיעבד, הא ה"י עכ"פ ספק ברכה. (הוספת רבינו: וזוהי צ"ע אם ה"י ברכה לבטלה, דה"י המלך לא כתב דלא יצא ידי ברכה וה"י אכתי כלה בלא ברכה, והיינו ד"ל דחסר הדין ברכה דעשרה, אבל מ"מ י"ל דברכה מיהא ה"י ולא ה"י לבטלה. וצ"ע.) והנה בר"ם לא הוזכר שצריך עשרה בברכת אירוסין, ובשטמ"ק כתובות [ז,ב] הביא בשם הגאונים, ובשם ר"י דעסקי מקור היינו כניסה לחופה, (א"ה, וזהו דלא כהרא"ש דברכת אירוסין צריכה עשרה וכתב דלמאי דילפינן ממהלול דברכת נישואין צריכה עשרה גם ברכת אירוסין על עסקי מקור בא דא"א לישא בלא ברכת אירוסין, עיי"ש), ומשמע שם דס"ל דאירוסין לא בעי עשרה, אבל מ"מ קשה לומר שע"ז סמך המחבר דדיעבד אפשר לברך ברכת אירוסין בלא עשרה, שהרי לא הזכיר שיטות אלו כלל בב"י.

ב. ונראה עפ"י מה שכתבנו לעיל, דהא דבעי עשרה בברכת אירוסין הוא רק אי נימא דהוא ברכת השבח, אבל לדעת הר"ם שהיא ברכת המצוות לא שייך בה כלל דין עשרה. ולפי"ז, כיון דהב"י פסק כדעת הר"ם דברכת אירוסין מברך עובר לעשייתן והיינו משום דה"י ברכת המצוות, א"כ ממילא לא צריך עשרה בברכת אירוסין. ואף דהמחבר שם בס"ל ל"ד ס"א לא הזכיר אלא שמברך ואח"כ מקדש, (ו"ל שם, ואחר שיגמור הברכה יקדש), אבל לא הביא הא דכתב הר"ם דאם קידש ולא בירך קודם, תו אינו מברך, ומה דכתב אח"כ בס"ג שם שאם לא בירך ברכת אירוסין בשעה שקידש לא יברך אותה בשעת נישואין, י"ל דאפי' אם ה"י ברכת השבח, מ"מ כיון דכבר עבר זמן רב

ג. והא דהצריך המחבר לכתחילה עשרה בברכת אירוסין אף דס"ל דה"י ברכת המצוות וכמ"ש, ומצד ברכת המצוות לא שייך דין עשרה וכנ"ל, נראה דס"ל דאף דברכת אירוסין ה"י ברכת המצוות, מ"מ נכללת בה גם ברכת השבח, שהרי כל לשון הברכה הוא לשון ברכת השבח וכש"כ בראשונים, וברכת השבח הכלול בה צריך עשרה אבל כשאין לו עשרה, כיון דעיקרה של ברכה זו הוא ברכת המצוות יכול לברך גם בלי עשרה. ועי' במאירי שכתב כן, דה"י ברכת המצוות ומ"מ כללו בנוסחה גם ברכת השבח, וז"ל: ולי נראה שעיקר הברכה על כלל הנישואין היא שהיא מצוות עשה ומ"מ האריכו בה בסיפור שבת והודאה למקום, וכו' וע"כ.

ד. בשו"ע אהע"ז סי' ס"ב ס"ד: אין מברכין ברכת חתנים אלא ב"י גדולים ובני חורין. עי' בית שמואל סק"ד שהביא מחלוקת הפוסקים במקום שאין עשרה אם יכול לעשות נישואין. וד"מ דאין ברכות מעכבין בדיעבד, מיהו

מברכין ברכת אירוסין בלי עשרה, דסמכין אשיטות הפוסקים דברכת אירוסין לא צריך עשרה. ועי' בס' ר"ד אבודרהם בהל' ברכות שער התשיעי, שהביא בשם רב סעדי'ה דלכתחילה בברכת אירוסין צריך עשרה, ואם אין לו עשרה שרי לברך בלי עשרה, אבל בברכת נישואין עשרה לעיכובא וא"י לברך, ומזה ראי', כמו שפירשנו לעיל בדעת המחבר.

לכתחילה יש להדר אחר עשרה, ואם א"א בעשרה אלא בטורח גדול הוי בדיעבד. והוסיף הב"ש דברכת אירוסין לכו"ע א"צ עשרה אלא לכתחילה כמ"ש בס"ס ל"ד. ולא באר הב"ש היטב, דהא דבנישואין בדיעבד אין מעכב, היינו דאין מעכב הנישואין, ומיהו הברכות א"י לברך בלי עשרה, עי' בפתחי תשובה (סק"ז) אבל באירוסין הא כתב המחבר דרק לכתחילה צריך עשרה, (וז"ל המחבר סי' ל"ד ס"ד, ברכת אירוסין צריכה עשרה לכתחילה), והיינו דבדיעבד

ברין ברכת נישואין אי צריך לברך קודם נישואין

[דף ז.]

דברים הסותרים זה את זה, דמברכים קודם הקידושין כדי שיהי' עובר לעשי' וברכת נישואין מברכין תחת החופה, מיהו י"ל דברכת אירוסין שאני דמדכר האירוסין בברכה לכן צ"ל עובר לעשי' משא"כ ברכת נישואין וכו' עכ"ד.

תמוה מה שדימה הבית שמואל ברכת אירוסין לברכת נישואין לענין עובר לעשייתן. והחילוק פשוט, דברכת נישואין הא הוי לכו"ע ברכת השבח ועל כן לא צריך עובר לעשייתן, אבל אירוסין מהדרין לכתחילה כשי' הפוסקים דהוי ברכת המצוות ועל כן בעי לכתחילה עובר לעשייתן, ומבואר להדיא בר"ן פסחים (ד"ו ע"ב) שהביא הב"ש בעצמו ותימה גדול על הב"ש. (א"ה, עי' ב"י שם ופרישה סק"א וב"ח ובהגר"א סק"א).

בשו"ע אהע"ז סי' ס"ב ס"א, צריך לברך ברכת חתנים בבית החתן קודם הנישואין. ובב"ש כתב דכ"כ הרמב"ם והוא לשיטתו שפיר משום דס"ל דחופה היינו יחוד ואסור להתייחד בלא ברכות ע"ש, ועוד הקשה על הטור שפוסק כהרא"ש דלא בעינן חופה הראוי' לביאה ומ"מ פוסק דמברכין קודם החופה, וע"ש מש"כ לתרץ, ואח"כ כתב דהר"ן כתב עוד טעם דמברכין קודם כדי שיהי' עובר לעשייתן, וכן קיי"ל דמברכין ברכת אירוסין קודם הקידושין כמ"ש בס"י ל"ד, וכתב שם עוד דמה שאנו מברכין ברכת נישואין תחת החופה, משום דבחופה ליכא יחוד והוי עובר לעשייתן קודם שאוכלים ביחד במקום צנוע, ומזה ג"כ ראי' דעיקר החופה הוא האכילה במקום צנוע, דאם לא כן, קשה על מנהג שלנו איך עושין שני

ברין לחוציא אחרים בברכת השחיטה ובברכת הפרשת תרו"מ ובברכת אירוסין

[דף ז.]

ועי' בנודע ביהודה מהדורה תנינא אהע"ז סי' א', שחקר דאולי גם הכלה שייכת בברכת אירוסין ואפשר לברך בשבילה כשהחתן חרש. ונראה, דמ"מ החיוב בודאי רק על החתן, וכונתו רק דגם היא שייכת בברכה ושייך לברך בשבילה, וכמו בעלמא יש סוברים שאנשים מברכים לנשים במצו"ע שהזמן גרמא. וכן הי' ג"ל כונת הט"ז גבי שחיטה דהחיוב באמת רק על השוחט, אולם גם אחרים שייכים בברכה זו ותו הוי ברכתם ברכה ומוציאים אחרים, אף דאינם חייבים, ואינו דומה ממש לברכת אירוסין. ועי' שם בחי' הגרע"א מה שהקשה על הט"ז שכתב לבאר בדעת הרא"ש דס"ל דבתרומה אין אחר יכול להוציא אלם ובשחיטה יכול להוציא, דבתרומה אף דהוי ברכת המצוות מ"מ מאחר דאין מצוה שיעשה דוקא הוא בגופו הפרשת תרומה ע"כ אמרין דלמה נחלק בין המצוה לברכה וע"כ לכתחילה זה שמברך מפריש, אבל בשחיטה אין ברכת השחיטה באה על השחיטה עצמה דהא אין חיוב לשחיטה אם אינו רוצה לאכול אלא עיקר הכונה לתת שבח למקום

והנה בשו"ע יו"ד סי' א' ס"ז, השומע ואינו מדבר אם הוא מומחה שוחט אפילו לכתחילה אם אחר מברך. והב"ח והש"ך סקל"ב פירשו עפ"י הגהות האשר"י דדוקא אם האחר שוחט יכול לברך, אבל בלא"ה אין אחר יכול לברך כדי להוציא השוחט, והדרישה והט"ז סק"ז פירשו דגם אם האחר אינו שוחט בעצמו מברך להוציא השוחט, והט"ז הביא קושית הדרישה והב"ח דאיך יכול האחר לברך להוציא כשהוא אינו שוחט בעצמו, להוי כברכת הנהנין דאינו מוציא היכא שבעצמו אינו חייב. ותירץ הט"ז דבשחיטה הוי ברכת השבח והודי' על האיסור וכמו בברכת האירוסין, ועל כן שייכת ברכה זו גם לאחרים. והנה קושית הב"ח והדרישה היא משום דקיי"ל כל הברכות אעפ"י שיצא מוציא, חוץ מברכת הנהנין דלא ליתנהי ולא ליברך, וה"נ נימא כן בשחיטה. ויש לעורר דגם בברכת אירוסין, יש לומר לא ליתנהי ולא ליברך, ואיך אפשר להוציא את החתן, למאן דס"ל דהחתן חייב לברך דהוי ברכת המצוות. וי"ל דכיון דחייב בפרו"ר על כן לא שייך לא ליתנהי וכו'.

שפסק גבי שחיטה דאם לא הי' יכול לברך קודם, שיברך אחר השחיטה. ועי' בשאג"א סוף סי' כ"ו מה שהקשה עליו, ועי' שם בש"ך סק"ג, ולפי"ד הט"ז יתורץ דו"ק.

וי"ל גם בכונת הט"ז, דבשחיטה באמת הוי ברכת השבח, אבל החיוב ברכה הוא רק על השוחט, אלא דכיון דהוי ברכת השבח, יכול גם אחר לברך, והוי ברכה ומוציא את השוחט, אבל כשאינו שומע אסור לו לשחוט. והא דבתרומה לכתחילה לא יתרום, משום דהתם מה שאחר יכול להוציא הוא משום ערבות, ולכן לכתחילה צריך בעצמו לברך, אבל היכי דאצל אחר הוי ברכה בלי ערבות, יכול לכתחילה לשחוט ואחר יברך. ודו"ק.

אולם קשה ע"ז מהא דכתב הרא"ש, הובא בטור או"ח סי' רי"ט לענין ברכת הגומל, דאף דאחר יכול לברך, מ"מ כיון שאינו חייב בדבר, אין יכול להוציא אחר בלי עניית אמן. והרי דכלל הוא דלהוציא אחרים ידי חובתם צריך דווקא שיהא מחוייב בדבר, והארכנו בזה במקו"א (א"ה, בביאור דברי הרא"ש גבי ברכת הגומל, עי' זכרון שמואל סי' י"ח וסי' י"ט).

ב"ה על שאסר לנו אכילת בשר בלא שחיטה, ובזה ודאי שייך כל ישראל באותה ברכה, שהרי על כולם יש איסור, אלא שאין מקום לברך שבח זה אלא בשעת שחיטת שום בהמה, ופירש דבזה ניחא בברכת אירוסין שהחתן מארס והרב מברך, דגם שם מברך על איסור עריות שאסר לכל ישראל, ע"ש. וע"ז הקשה בחידושי הגרע"א דאם באנו לדמותו לברכת אירוסין א"כ גם במדבר ואינו שומע ישחוט לכתחילה, דהברכה אינה מוטלת דוקא עליו, וכמו בברכת אירוסין והחתן אינו שומע דמ"מ הרב מברך, וע"ש מש"כ בזה ואכמ"ל. [א"ה, י"ל דכונת רבינו ליישב בשחיטה אף דהברכה שייכת לאור החיוב לכל ישראל אבל מ"מ החיוב לברך הוא רק על השוחט, וע"כ אם השוחט אינו שומע מה שאחר מברך אינו יוצא ידי חיובו, ודו"ק].

ובזה יתיישב מה שהקשה על הט"ז מהא דצריך בשחיטה לברך עובר לעשייתו. וכן הא דקשה ע"ד מדברי הרא"ש בכתובות פ"ק סי' י"ב דמבואר שם שברכת שחיטה הוי ברכת המצוות משא"כ בברכת אירוסין דהוי ברכת השבח. ובזה יש ליישב גם דעת הרמ"א יו"ד סי' י"ט ס"א

באשת כהן שטוענת משארסתני נאנסתי וביסוד דין עוברת על דת

[דף ט.]

תמוהים מצד עצמם, דהרי קי"ל דעוברת על דת צריכה התראה והכא הא לא היתה התראה.

ובע"כ צ"ל דהגרע"א אויל שם כמו שדקדק הבית שמואל באהע"ז סי' קט"ו ס"ק י"ז בדברי רש"י סוטה דכ"ה, דדוקא בעוברת על דת יהודית בעי התראה, אבל עוברת על דת משה לא בעי התראה, והכא דהכשילתו הרי היא עוברת על דת משה, ומש"ה הוא דכתב הגרע"א לדון שתפסיד כתובתה אף דליכא התראה. ולפי"ז תו לא קשה מדברי התוס' הנ"ל בד"ט, דהא כל הפוסקים לא ס"ל דעוברת על דת משה אינה צריכה התראה, אלא בכל גווני עוברת ע"ד בעי התראה, וכדאייתא בר"מ (פכ"ד מה' אישות הי"ד וז"ל, העוברת על דת צריכה התראה ועדים ואחר כך תפסיד כתובתה, וכו', וע"ש דלעיל מיני' כתב דיני העוברת על דת משה ועל דת יהודית, ומזה שלא חילק כאן וכתב בסתמא, העוברת ע"ד צריכה התראה וכו', משמע דגם העוברת על דת משה צריכה התראה), ובש"ע אהע"ז (סי' קט"ו ס"ד ע"ש) ושלא כדעת רש"י לפי הבנת הבית שמואל, (וז"ל הב"ש שם ס"ק י"ז, ומשמע מכל הפוסקים עוברת על דת הן דת משה הן דת יהודית צריכה התראה, אלא רש"י בסוטה דכ"ה פירש בבעיא זו אם צריכה התראה להפסיד הכתובה, דאיירי דעוברת על דת יהודית, משמע דס"ל אם היא עוברת על דת משה א"צ התראה כיון דכבר הכשילו, וכו' ע"ש), ולפי"ז שפיר ס"ל להתוס' דלא אבדה כתובתה מטעם עוברת על דת משום דבעי התראה.

א. בדרוש וחידוש להגרע"א ז"ל כתובות [יב,ב] נסתפק, באשת כהן שטוענת משארסתני נאנסתי אם יש לה כתובה, די"ל דאף דבאשת ישראל נאמנת לר' גמליאל ונוטלת כתובתה כדתנן במתני' [יב,ב], היא אומרת משארסתני נאנסתי וכו' ר"ג ור"א אומרים נאמנת, מ"מ באשת כהן אינה נאמנת משום דאין אדם משים עצמו רשע, ולפי"ז מתני' מיירי דוקא באשת ישראל. ועי' שם בהגהה שדימה בנו הגר"ש ז"ל לפלוגתא המובא בהג"א אם אומרים אין אדם משים עצמו רשע בבע"ד שטוען לפטור עצמו מממון. ועוד כתב הגרע"א, דהא אם נאנסה ונבעלה אח"כ לבעלה הכהן הרי היא עוברת על דת וכמו במשמשתו נדה, וממ"צ אין לה כתובה.

ודברי הגרע"א תמוהים בזה דהא להדיא איתא בתוס' [ט,ב] ד"ה אי למיתב לה כתובה וכו' דגם באשת כהן כה"ג אית לה כתובה, עיי"ש שהקשו לפי ההוה אמינא שם בגמ' דאומר פ"פ מצאתי לא יהי' נאמן לאוסרה עליו משום דספק שמא אינו בקי ומ"מ להפסידה כתובתה יהא נאמן דשמא הוא בקי ואוקי ממונא בחזקת מרי', והקשו התוס' דא"כ יהא לה גם כתובה דמספק ספיקא אינה מפסדת כתובתה, וספק שמא אינו בקי ואת"ל בקי ספק באונס ספק ברצון דאפילו אשת כהן באונס לא מפסדה כתובתה, וכו' עיי"ש, והרי להדיא דאף דהכשילתו אם נאנסה. מ"מ יש לה כתובה. והנה באמת דברי הגרע"א